

האקדמיה הצעירה הישראלית
 الأكاديمية الشابّة الإسرائيلية
 THE ISRAEL YOUNG ACADEMY

האקדמיה הצעירה מצליחה להעניק קול לחוקרים ולחוקרות הצעירים בישראל

עשור לאחר הקמתה האקדמיה הצעירה הישראלית ממלאת תפקיד מרכזי במערכת האקדמית. חמישה מיושבי הראש שכיהנו במהלך העשור מסכמים בריאיון ל"איגרת" את הישגיה ("ארגון חי ובועט ובעל מוניטין", "הציל קריירות בזמן מגפת הקורונה"), את הייחוד שלה ("עבודה כתף אל כתף של חוקרים מתחומים שונים וממוסדות שונים למען עמיתים"), וכיצד החברות בה משנה את תפיסתם של מי שימלאו בעתיד תפקידי מפתח באקדמיה ("יוצרים רשת מבוססת אמון וידידות שתתקיים שנים רבות קדימה").

מאת אסף אוני

ידיעה קטנה שפורסמה בתקשורת הישראלית בנובמבר 2012 בישרה על הקמתה של "אקדמיה צעירה למדעים... שחבריה הם אנשי מדע מצטיינים מהשורה הראשונה ובוטלים בתחומם". הגוף החדש הוקם ביוזמת האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים ובחסותה, ונשיאתה דאז, פרופ' רות ארנון, בירכה על ההצטרפות "למגמה הולכת וגדלה בעולם של הקמת אקדמיות צעירות". 26 חוקרות וחוקרים מצטיינים, כולם מתחת לגיל 45, נבחרו להיות המחזור הראשון של האקדמיה הצעירה הישראלית, לכהונה בת ארבע שנים.

כיום, עשור לאחר מכן, מספר החברים המכהנים והבוגרים כבר מתקרב למאה. במהלך העשור הזה הצליחה האקדמיה הצעירה לבסס את מעמדה כגוף יוקרתי שבו מדענים ישראלים צעירים מכל תחומי המחקר האקדמי פועלים במשותף כדי לקדם נושאים העומדים בראש סדר היום של חוקרים בתחילת דרכם. אחרי מגוון רחב של יוזמות ציבוריות ופנים-אקדמיות, עשרות כינוסים וימי עיון, פעילות למען שוויון מגדרי ושוויון הזדמנויות ואחרי מגפת קורונה אחת, שסייעה להמחיש את חשיבותה הקריטית, הפכה האקדמיה הצעירה לקולם הברור של חוקרים וחוקרות צעירים בישראל.

"זו הייתה בדיוק המטרה שלנו", אומרת פרופ' יעל חנין, שנבחרה למחזור החברים הראשון של האקדמיה הצעירה וכיהנה כיושבת הראש הראשונה שלה בשנים 2012–2014. "רצינו להעניק קול לחוקרים צעירים, שלפני זה לא ממש נשמע במערכת האקדמית". לדבריה של פרופ' חנין, הישגה הגדול ביותר של האקדמיה הצעירה הוא עצם העובדה שהצליחה להתבסס מאז הקמתה. "זה גוף שעומד היום היטב על הרגליים. שהאנרגיה והנוכחות שלו מוחשיים מאוד במערכת האקדמית הישראלית. זה לא קם וגווע, אלא חי ובוועט. יש לאקדמיה הצעירה מוניטין מצוין; החוקרים הטובים ביותר מנסים להתקבל אליה. היא סיפור הצלחה".

האקדמיה הצעירה הישראלית הוקמה כדי לפתח את יכולתם של המדענים הצעירים בישראל, לתת ביטוי לצורכיהם, לחזק את הקשר בין המערכת האקדמית לקובעי המדיניות ולקדם את המחקר בישראל. "למדנו הרבה מהניסיון של אקדמיות צעירות עמיתות, במיוחד מאלה שבגרמניה ובהולנד", נזכרת פרופ' חנין.

חברי האקדמיה הצעירה הישראלית, מאי 2022

מחזור חברי האקדמיה הראשון סלל את הדרך למחזורים הבאים ולמנגנון הקיים, שבו נבחרים מדי שנה עד עשרה חברים חדשים, שנוסף על מצוינות מדעית כקריטריון קובע, מפגינים מחויבות לתרום לאקדמיה בישראל בפעילות התנדבותית. "האקדמיה הצעירה מחפשת במועמדים שילוב של מצוינות במחקר עם 'דרייב' לפעול גם מחוץ למסגרת המצומצמת שלו", אומרת פרופ' חנין. החוקרים נבחרים ממוסדות אקדמיים שונים ומכל התחומים – מדעי הטבע, החברה והרוח. הרכבה של האקדמיה הצעירה מגוון, הן מבחינת תחומי המחקר של חבריה והן מבחינת ייצוג האוכלוסייה והקהילה המדעית.

הלגטימציה מתחילה באקדמיה למדעים

מוסכם על כל יושבי ראש האקדמיה הצעירה שכיהנו במהלך השנים ושהתראיינו ל"איגרת" במסגרת ציון עשור להקמתה, שהחסות והגיבוי שנתנה האקדמיה הלאומית למדעים היו גורם מפתח בהצלחתה של האקדמיה הצעירה. "זה לא רק עזר לנו, אלא היה קריטי", מציינת פרופ' חנין. "החסות של האקדמיה למדעים למעשה העניקה למיזם שלנו תוקף. לא היינו צריכים להילחם על המיתוג שלנו, הוא היה 'בילט אין'". "הלגטימציה שלנו מתחילה קודם כול באקדמיה למדעים", אומר פרופ'

נציגי האקדמיה הצעירה הישראלית בבית נשיא המדינה דא ראובן (רובי) ריבלין, פברואר 2020. צילום: נוה בן שמואל

אבי צדוק, שכיהן כיושב ראש האקדמיה הצעירה בשנים 2019–2020. "יש לנו מצוינות אקדמית שמושרית עלינו מהאקדמיה הבכירה".

אך חברי האקדמיה הצעירה עצמם הם שיצקו תוכן למסגרת שהוקמה. בעשר שנות הפעילות שחלפו מאז הקמתה עסקה האקדמיה הצעירה בספקטרום רחב של פעילויות, מייצוג מדענים צעירים לפני מקבלי החלטות במערכת האקדמית והפוליטית ועד לחינוך מדעי ציבורי בדמות הרצאות בבתי ספר בפריפריה והנגשת המדע. האקדמיה הצעירה פעלה בתוך המערכת האקדמית באמצעות יוזמות לכינוסים התורמים לחוקרים מתחילים ("כלים מעשיים להשתלבות בעולם האקדמי" או "סדנה לפוסט-דוקטורנטים במדעים מדויקים ובהנדסה"), התמקדות בקידום מדעי הרוח, הכשרת חוקרים במיומנויות תקשורתיות ואף "ריטריטים" מיוחדים שנועדו להיכרות ולהפריה בין חוקרים מתחומים שונים ולסיפוק השראה לחוקרים ("אקדמיקס"). אבל היא פעלה גם מחוץ למערכת, למשל: היא הייתה שותפה להצגת תערוכות תצלומים בנמל התעופה בן-גוריון המראים את הישגי המדע הישראלי, הכינה מסמכי מדיניות בנושא מדעי הרוח הדיגיטליים וקידום מדעי הרוח בכלל וכן יזמה סדרת הרצאות בפריפריה החברתית והגאוגרפית הפתוחות לכול, בנושא שינויי האקלים. בתחום השוויון סייעה האקדמיה הצעירה בהנגשת ההשכלה הגבוהה לחברה הערבית והחרדית ובהגברת נוכחות חוקרות בתחומי המדעים המדויקים ("ראשונות במדע"), וזנקה לזכותה עוד פעילויות רבות למען שוויון מגדרי.

הצפת צרכים ובעיות המשטח

נוסף על פעילויות אלו מובילה האקדמיה הצעירה את "סקר חוקרים צעירים", שהוא אחד מנדבכי עבודתה העיקריים. הסקר הוא מאמץ מקיף שנועד לספק תמונת מצב מפורטת בנוגע לחברי ולחברות סגל בתחילת דרכם באקדמיה הישראלית. "לדעתי זהו אחד המפעלים המשמעותיים ביותר של האקדמיה הצעירה", אומר פרופ' חיים ביידנקופף, שכהן כיושב ראש האקדמיה הצעירה בשנים 2021–2022.

מדובר בסקר מקצועי המקיף כ־1,000 חוקרים וחוקרות צעירים בישראל, המציג את מצבם, את האתגרים שבפניהם הם עומדים והיבטים ארגוניים, כמו קליטה במוסדות, וכן היבטים מחקרניים. "הסקר משקף ברמה הלאומית והמוסדית את האתגרים של חוקרים צעירים בישראל, ודבר כזה לא היה קיים לפני האקדמיה הצעירה", אומר פרופ' ביידנקופף.

עשיית הסקר החלה כשנתיים אחרי הקמתה של האקדמיה הצעירה. הוא נעשה אחת לתקופה מסוימת, ובשנה הבאה תהיה זו הפעם השלישית לעשייתו. את מסקנותיו העיקריות מציגים נציגי האקדמיה הצעירה, בשנים שלאחר פרסומו, לראשי המוסדות האקדמיים ולאנשי מפתח במערכת וגם חולקים אותם עם הציבור. "נציגי האקדמיה הצעירה עושים למעשה סיבוב בכל המוסדות, ויש לנו דלת פתוחה בכלם. כפי שאנחנו רואים בהשוואה של הסקר הנוכחי לקודם, הוא ללא ספק עוזר לשנות דברים בשטח", אומר פרופ' ביידנקופף.

"הסקר משפר בפועל את האפשרות של ראשי קבוצות צעירים באקדמיה הישראלית לבצע עבודה מדעית מיטבית, וזוהי תוצאה ישירה של תהליכים שהונעו על ידי הממצאים שלו", אומר פרופ' רון מילוא, שכהן כיושב ראש האקדמיה הצעירה בשנים 2015–2017. נוסף על זה, לדבריו, עצם העבודה ההתנדבותית באקדמיה הצעירה והעיסוק בצורכי העמיתים מכל רחבי המערכת האקדמית "מחזקים וממסדים את התפיסה ואת מימוש התרומה לחברה כחלק מהותי מהתפקיד של אקדמאים מצליחים".

"היכולת להציף צרכים ובעיות מהשטח ולהתחיל פעילות היא אחד מההישגים המשמעותיים של האקדמיה הצעירה", אומרת פרופ' תמי גיגר, שכהנה כיושבת ראש האקדמיה בשנים 2020–2021. "הפרספקטיבה המאוד רחבה של החברים מאפשרת לראות בעיות בהרבה רבדים – מקשיים של סטודנטים או חוקרים צעירים ועד לבעיות מערכתיות שדורשות שינוי".

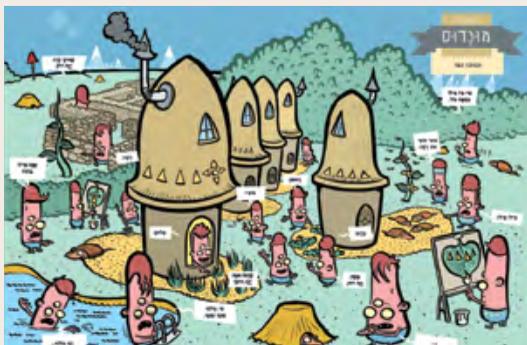
לדבריה, במקרים רבים החשיפה של קובעי המדיניות לצרכים הברורים "יוצרת בעצמה אימפקט מערכתי". "אני רואה באקדמיה הצעירה מנגנון המשקף את האקדמיה ואת צרכיה, מגיע מהשטח ויכול להראות את הדברים למקבלי החלטות", היא אומרת.

“בהרבה פורומים של קבלת החלטות, מטבע הדברים, החוקרים בתחילת דרכם פחות מיוצגים”, מסביר פרופ’ ביידנקופף. “האקדמיה הצעירה נתנה מענה לצורך הזה. היא שמתפתת הרבה בצמתים אקדמיים נוכחיים, ובאופן הולם לדעתי, מכיוון שהיא משקפת את דור העתיד של המדענים”.

הצלת קריירות של חוקרים

הפעילויות השוטפות והמוניטין של האקדמיה הצעירה שיחקו תפקיד מפתח בתחילת 2020, עם פרוץ מגפת הקורונה. בשביל רבים במערכת האקדמית התגייסות הגוף לסיוע לחוקרים צעירים עם פרוץ המגפה נחשבה לאחד מרגעי המפתח באבולוציה שלו. “ממש בתחילת המגפה הבנו שהקול של בתר־דוקטורנטים, למשל, בכלל לא נשמע באקדמיה הישראלית”, נזכר פרופ’ ביידנקופף, “אבל היה ברור שהמשבר שמתפתח עם סגירת המוסדות בעולם והמחויבות הקטנה יחסית כלפיהם הוא סיטואציה קשה. התוצאה הייתה ארגון כינוס מקוון שהפגיש לא פחות מ־450 בתר־דוקטורנטים ישראלים הנמצאים בחו”ל עם כל ראשי האקדמיה הישראלית. לאירוע הזה היה אימפקט משמעותי על הייצוג שלהם בתקופת הקורונה. לאחר מכן המשכנו את הפעילות בסקר בזק שחקר את האתגרים של חוקרים צעירים בזמן הקורונה, ושיתפנו בתוצאות את המוסדות”.

פרופ’ אבי צדוק, שכיהן כיושב ראש האקדמיה הצעירה בתחילת משבר הקורונה, מסכים גם הוא כי מדובר בפעילות אד הוק חשובה של האקדמיה הצעירה. “היה מדובר בהרבה מאוד חוקרים, שכבר נמצאו בחו”ל או שעמדו לנסוע להשתלמויות, ועמדו בפני שוקת שבורה. ההתגייסות במערכת הישראלית הייתה מדהימה, והצלחנו לסייע לה להבין את המצוקה וגם להציע פתרונות. זה הוביל למלגות חירום (עשרות מלגות שכבר סופקו לבתר־דוקטורנטים כחלק מתוכנית אד הוק של האקדמיה הלאומית) ולגמישות במסלולים קשוחים מאוד בעבר. זה הציל קריירות של חוקרים”.

מימין: משתתפת בסדנת תקשורת המדע שנערכה האקדמיה הצעירה, במהלך הדמיה (סימולציה) לריאיון טלוויזיוני. משמאל: מתוך משחק החשיבה המדעי “המסע אל מונדוס” שתרגמה האקדמיה הצעירה לעברית ולערבית וכן קידמה אותו בבתי ספר.

רשת איכותית שמבוססת על אמון ועל ידידות

יושבי הראש מציינים כולם את התמהיל הייחודי של האקדמיה הצעירה, שבה חוקרים מתחומי מחקר שונים לגמרי וממוסדות שונים פועלים כתף אל כתף להשגת מטרות משותפות לאקדמאים צעירים במערכת. "שכבת החוקרים החברים באקדמיה הצעירה היא ייחודית, משום שמצד אחד היא כוללת חוקרים שהם ותיקים מספיק וכבר מכירים את המערכת כמה שנים – ויש להם גם הכוח לפעול בתוכה – ומצד אחר הם עדיין צעירים יחסית וזוכרים את קשיי ההתחלה", אומרת פרופ' גיגר. "מכל מקום, הם עדיין מלאי מוטיבציה לנסות לשפר את המערכת".

משתתפי סדנת "אקדמיקס", אוקטובר 2021

פרופ' צדוק מצביע על הדינמיקה הייחודית המתפתחת במהלך שנות החברות באקדמיה הצעירה. "הייחוד של האקדמיה הצעירה הוא בכך שאנשים מכל המוסדות ומכל התחומים עובדים יחדיו באופן שוטף במשך ארבע שנים. אין ממש פורומים כאלה במערכת האקדמית. כל אחד מאיתנו נמצא לרוב בקשר עם הקהילה המקצועית שסביבו. זה גם מפרה וגם למעשה מעניק לנו גישה מקסימלית, כי למעשה בכל מוסד אקדמי יש נציג של האקדמיה הצעירה".

לדברי יושבי הראש, התרומה האישית של החברות באקדמיה הצעירה לחברים בה תימדד במשך עשורים ולא רק בשנות הכהונה. "אנחנו עובדים יחד, מי שמגיע מתחומי מדעי הטבע ומי שמגיע מתחומי מדעי הרוח, ונחשפים בין היתר לשוני המהותי שבין שני התחומים באקדמיה הישראלית, כמעט בכל היבט", אומר פרופ' צדוק. "זה הכרחי בעיניי שמי שיהיה דור המנהיגות הבא של האקדמיה הישראלית ייחשף להבדלים הללו, שחוקרים ממדעי הטבע יהיו מודעים לאתגרים של עמיתיהם ממדעי הרוח – ולהפך". כבר כיום יש בוגרי האקדמיה הצעירה שמונו לתפקידי מפתח, והם מכהנים כדקנים, כסגני נשיאים של מוסדות אקדמיים וגם בתפקידים בכירים בות"ת.

"הפעילות באקדמיה הצעירה יוצרת למעשה רשת איכותית שמבוססת על אמון ועל ידידות", אומר פרופ' מילוא, "רשת שחוצה את המערכת האקדמית ומאפשרת שלל פעילויות, יוזמות והחלפת אינפורמציה במהלך החברות באקדמיה הצעירה – וגם הרבה שנים לאחר מכן".

"החשיפה שלנו לחוקרים מדיסציפלינות שונות והחשיפה לכלל המערכת האקדמית", מוסיפה פרופ' גיגר, "גורמת לכך שנצא חוקרים בעלי ראייה רחבה הרבה יותר והבנה טובה יותר של האקדמיה ושל החברה בישראל. לאחר עשור של פעילות כבר אפשר לראות בבירור שחברים רבים נושאים תפקידי מפתח באקדמיה הישראלית, ועם הראייה שפיתחו באקדמיה הצעירה, אין לי ספק שהם יהיו טובים יותר בתפקידם".

מפעילויות האקדמיה הצעירה הישראלית בשנה החולפת

עשור לאקדמיה הצעירה

בחודש ספטמבר קיימה האקדמיה הצעירה כינוס לציון עשור להיווסדה. הכינוס כלל רב־שיח והשתתפו בו יושבי ויושבות ראש האקדמיה הצעירה משנים עברו, שסקרו את פעילותה ואת הישגיה. כמו כן היה רב־שיח בהשתתפות נשיא האקדמיה פרופ' דוד הראל, נשיאת האקדמיה לשעבר פרופ' רות ארנון, יו"ר ות"ת פרופ' יוסי מקורי ויו"ר ות"ת לשעבר פרופ' יפה זילברשץ. אל האירוע הגיעו עשרות חברי האקדמיה הצעירה ובוגריה לדורותיהם.

למעלה: רב־שיח בהשתתפות יושבי ויושבות הראש של האקדמיה הצעירה הישראלית לאורך השנים. למטה, מימין: נשיא האקדמיה פרופ' דוד הראל, יו"ר ות"ת לשעבר פרופ' יפה זילברשץ, יוסי מקורי ונשיאת האקדמיה לשעבר פרופ' רות ארנון בכינוס העשור לאקדמיה הצעירה הישראלית

אקדמניה

בחודש יולי ערכה האקדמיה הצעירה, בשיתוף ארגון "בשער – קהילה אקדמית למען החברה בישראל" והאגודה הישראלית לאקולוגיה, את מיזם "אקדמניה", שעסק בנושא משבר האקלים. המיזם כלל הרצאות שנישאו בפי מדענים בתחום ב־26 מוקדים ברחבי הארץ בד בבד, בעיקר בפריפריה. ההרצאות עסקו בהשלכות משבר האקלים על תחומי המזון, הסביבה, החקלאות, התחממות כדור הארץ ועוד, והשתתפו בהן מאות מאזינים ברחבי הארץ.

כינוס דור ראשון לאקדמיה

בחודש מרס ערכה האקדמיה הצעירה כינוס שעסק באתגרים העומדים בפני צעירים המגיעים ממשפחות ללא רקע אקדמי. בכינוס השתתפו נציגים מהמוסדות האקדמיים, מהוועדה לתכנון ולתקצוב (ות"ת) וכן מקרנות פילנתרופיות. מטרת הכינוס הייתה למידה הדדית וזיהוי אפיקי פעולה לצורך מתן מענה לסטודנטים ולסטודנטיות שהם דור ראשון באקדמיה ושאנם שייכים לחברה הערבית, החרדית או האתיופית, שעבורן כבר קיימות תוכניות ייעודיות.

כינוס בנושא שילוב חרדים באוניברסיטאות

בחודש פברואר נערך, זו הפעם השנייה, כינוס שמטרתו הייתה בחינת המסלולים הקיימים ועידוד האוניברסיטאות להקים תוכניות נוספות לשילוב חרדים וחרדיות במסלולים לא ייעודיים ללא הפרדה מגדרית. בכינוס השתתפו סגני נשיאים וסגני רקטורים מכל האוניברסיטאות וכן סטודנטים חרדים שהציגו את האתגרים העומדים בפניהם במהלך הלימודים במסלולים הרגילים.

סדנאות לקידום בקשות למענקי ERC במדעי הרוח והחברה

במהלך השנה קיימה האקדמיה הצעירה שתי סדנאות לקידום הגשת בקשות למענקי ERC היוקרתיים של הנציבות האירופית למחקר, בתחום מדעי הרוח והחברה. ישראל היא מן המדינות המובילות בזכייה במענקי ERC, אך קיים פער גדול בין מספר הזכיות בתחומי המדעים המדויקים ומדעי הטבע לבין מספר הזכיות בתחומי החברה והרוח. במהלך הסדנאות ניתנו טיפים וכלים יישומיים לבניית הבקשה, המשתתפים הוכנו לריאיון, וכן ניתנו הסברים על הקריטריונים לבחירה ועל ההיתכנות לזכייה על ידי כמה זוכות וחוקרים ישראלים שכיחנו בוועדות הבחירה של המענקים בעבר.

אקדמיקס

במהלך השנה התקיים בפעם השנייה והשלישית הכינוס "אקדמיקס", כינוס רב-תחומי שהשתתפו בו עשרים חוקרות וחוקרים ממדעי הרוח, החברה ומהמדעים המדויקים. מטרת הכינוסים היו עידוד שיתופי פעולה מחקריים ומתן אפשרות לחוקרים ליהנות מתנאי עבודה שקטים ונוחים.